

БІБЛІОГРАФІЯ

С. С. Аверинцев. София – Логос. Словарь. Второе, исправленное издание. – К.: Дух і Літера, 2001. – 460 с.

Ім'я Сергія Сергійовича Аверинцева — одне з тих небагатьох, які підтримують у свідомості сучасного читача образ високої і чесної гуманітарної культури.

Значущою і знаменною була вже сама поява наприкінці 60-х молодого філолога, що несподівано легко спромігся викликати у своїх однолітків інтерес до персонажів і думок далекої і тихої старовини, яка ніяких новин, здавалося б, не таїла. Через кілька років Сергій Аверинцев отримує — от уже випадок небувалий! — премію Ленінського комсомолу за цикл робіт про Плутарха... Скромна молода людина в окулярах винятково ввічливо відсунула кудись убік покриті мохом декорації істмату і відкрила освіченій публіці світ фактів, смислів та інтонацій невідомих, навіть екзотичних, але при цьому якимось дивно пізнаваних — забуте «далеке близьке» гуманістичної і християнської традицій.

Значуща і знаменна особистість Сергія Аверинцева і для російської культури наших днів, якій він, окрім іншого, являє чудовий зразок людської «світлої мірності» (якщо згадати щасливий вираз Георгія Федотова). Проникливий і совісний патріотизм, не замутнений пристрасною до «мюнхенського пива», найглибша і мужня інтелігентність, дар віри, переконливий для людей, духовно обпалених катастрофами ХХ століття, — кожен читач, співрозмовник Аверинцева, потрапляє під чари цих душевних властивостей, таких рідкісних і так часто заперечуваних у нинішньому суспільному дрейфі.

Вихід у Києві збірки праць Сергія Аверинцева — з 1998 року професора Honoris causa Національного університету «Києво-Могилянська академія» — теж по-особливому значний і, хочеться вірити, знаменний. Відрадно, що він знаходить свого читача в Україні, зокрема й серед студентської молоді. У з любов'ю зробленій книзі зібрано дослідження різних періодів творчості вченого, близько 120 словникових статей (які разом являють собою захоплюючий і різнобічний нарис), матеріали, опубліковані в київському журналі «Дух і Літера» тощо. Окрасою збірки, безумовно, є бібліографія праць Сергія Аверинцева, яка охоплює, ні багато ні мало, 16 книжок, 586 статей, а також публікації віршів, переказів, дискографію, відгуки, присвячені творчості та особистості вченого. Тематика збірки багата — тут історія релігії та культури, релігійне мистецтво, трагічна поезія ХХ століття і багато іншого.

Та замість традиційної «єдності в розмаїтті» я радше говорив би про повноту чи багатоманіття в єдності, ще краще — про цілокупність творчості Сергія Аверинцева. Напрямний початок цієї цілокупності автор чітко вказав у самій назві книги — це София і це Логос, образ Христа як Премудрості Божої в його олодненні. Як входить християнство у наш сьогоднішній

досвід, нашу культуру, які можливості висвічує в них? Які шляхи ведуть до християнських святинь із нашого нинішнього душевного неладу? У книзі немає, здається, такого повороту сюжету, який так чи інакше не був би пов'язаним із цими корінними питаннями. Одна з найпроникливіших статей присвячена обговоренню проблем шлюбу і сім'ї — цієї «найпростішої реальності людського життя» — із самої сутності яких обізнаний із християнською книжністю автор послідовно виводить, що досвід стосунків у сім'ї є для нього, «мабуть, найвагомішим доказом буття Божого». Тональність цих міркувань, які випадають з ангажементу сучасності, підкреслено підзаголовком статті: «Невчасна спроба християнського погляду на речі».

Взагалі, потреба людини у «невчасному» — один із лейтмотивів книги. У нарисі, присвяченому поезії Ольги Седакової («Горе, повне до дна»), Сергій Аверинцев немовби з легким зітханням посилається на авторитет св. Апостола Навла, у Носланні якого до римлян (гл. 12, ст. 2) «раз і назавжди сказано: «Не пристосовуйтеся до віку цього». Не велено пристосовуватися — і все». Виявляється, таке «непристосування», таке протилежність Духу Часу (чи була не правителю пітьми віку цього?) досить актуальне для нас нинішніх. Актуальне й рішуче відсторонення автором (не критика, ні, а саме відсторонення) від постмодернізму як закінченого втілення ідеї кінця часів, позбавленого сенсу, справедливості і любові. Для Сергія Аверинцева, навпаки, людське страждання ніколи не позбавлене сенсу, не позбавлене й радісної надії, що жевріє на самому його дні. Здається, стійкість цих переконань означає сьогодні одну з найбільш вразливих та істотних ниток спадкоємності у розвитку європейської культури, культури Афін і Єрусалима. Дай Боже їй, цій заповітній нитці, витримати і нинішнє наше «постсучасне» лихоліття.

Серед безлічі відомих неологізмів із префіксом «пост» є, однак, один, що істотно прояснює ситуацію появи цієї книги Аверинцева, — «постатеїзм». Ідеться про те, що відхід у минуле класичного атеїзму породив у ще нинішньому столітті неймовірну плутанину й, у безлічі випадків, дивне знеособлення самої проблематики віри: є Бог чи його немає — байдуже... Інакше кажучи, зазначає Аверинцев, «запитання про буття Боже, не отримуючи негативної відповіді, втрачає водночас з усіма іншими «останніми» запитаннями будь-яку серйозність. У перспективі феноменології людських типів це набагато страшніше, ніж атеїзм». Гадаю, цей збірник Сергія Аверинцева якраз і являє собою спробу вберегти читача від такої байдужості, окресливши для «постатеїстичної» епохи її можливий позитивний зміст. Як показує досвід, успіх духовних зусиль невіддільний від уваги до Слова, напруженої роботи з ним: смиренного й оновленого вникнення в Слово Божіє, копіткого, терплячого продумування, збирання і піднесення слова людського. Саме час згадати про філологічні джерела творчості Сергія Аверинцева, що так відповідають внутрішньому спрямуванню його нинішньої книги.

Віктор Малахов